

УЧИНЧИ РЕНЕССАНС - ЎЗБЕКИСТОН ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ ВА ИНТЕГРАЦИЯЛАШГА ХОС ХУСУСИЯТЛАР

Худоёрова Ойсоат Келдиёровна

Тошкент тиббиёт академияси доценти, педагогика фанлари номзоди

Холиқова Анора Абдисатторовна

А.Авлоний номидаги илмий-тадқиқот институти магистранти

Аннотация: Мамлакатимизда сиёсий ислохотларнинг амалга оширилиши ва ҳуқуқий демократик давлатни қуриш, фуқаролик жамиятини шакллантириш масаласи акс этган. Шунингдек, ёшларнинг инсонпарварлик, ватанпарварлик ва фидойилик туйғусини кучайтиришда маънавий ахлоқий тарбияни амалга оширишнинг энг муҳим жиҳатлари тўғрисида илмий - амалий тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: Тарихий мерос, аждодлар ҳаёт тажрибаси, миллат ва жамият, комил инсон, ахлоқий етуклик, илм-маърифат, маънавий бойлик, ватанпарварлик.

Ўзбекистон халқининг кўп асрлик бой тарихига назар ташлар эканмиз, унда тараққиёт чуққиларини забт этишнинг машаққатли босқичларини кўриш мумкин. Бу босқичда давлатчилигимизнинг шаклланиши, жамиятда илму фан, санъат ва маданиятнинг юксалиши, буюк сиймоларнинг ўз ижодида эришган ютуқлари жаҳон тамаддунининг ривожига ҳисса кўшишдек ифтихорли жараёнлар гавдаланадики, ундаги улкан меросни ўзлаштириш ва амалиётга татбиқ этиш бугунги куннинг энг долзарб вазифасидир. Ўзбекистонда обод, эркин ва фаровон ҳаётнинг барпо этилиши Учинчи Ренессансни амалга ошириш, айти чоғда бу ўтмиш тарихимизнинг шонли саҳифалари, буюк аждодларимизнинг бунёдкорлик ва ижодкорлик салоҳияти билан боғланади.

Бизга мазкур тушунча кимларнинг ворислари эканимизни эслатиб туради. Ўтмиш ренессанслари даврида аجدодларимиз нималарга эришганини, жаҳон цивилизациясига қўшган ҳиссасини ёшлар онгига етказиш энг муҳим вазифадир. Шунингдек, “ёшларда Ватанга садоқат, тадбиркорлик, иродалилик, мафкуравий иммунитет, меҳр-оқибатлилик, масъулиятлилик, бағрикенглик, ҳуқуқий маданият, инновацион фикрлаш, меҳнатсеварлик каби муҳим фазилатларни болаликдан бошлаб босқичма-босқич шакллантириш”¹. га жиддий эътибор берилди.

Президент Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг йигирма тўққиз йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқида “Бугун жаҳон миқёсида юртимиз ҳақида сўз юритганда “Янги Ўзбекистон” ибораси тилга олинмоқда. Бу кейинги йилларда тараққиётнинг мутлоқо янги босқичига дам қўйганимиз, эришаётган залворли ютуқларимизнинг эътирофидир” дейдилар. Маълумки, Ўзбекистон буюк алломалар, фозилу фузолалар, сиёсатчилар, буюк саркардалар яшаб ўтган табаррук заминдир. Шу она заминда диний ва дунёвий илмларнинг асослари яратилган ва сайқал топган. Бугунги кунда ота боболаримизнинг асрлар давомида тўплаган тажрибалари, диний, ахлоқий, илмий қарашларини синчиклаб пухта ўрганиш асосида мустақил Ўзбекистонни буюк давлатлар қаторида қўриш, халқимизнинг фаровонлигини юксалтириш, юрт тингчилигини сақлаш энг улкан вазифадир. “Биз ўз олдимизга мамлакатимизда Учинчи Ренессанс пойдеворини барпо этишдек улуғ мақсадни қўйган эканмиз, бунинг учун янги Хоразмийлар, Берунийлар, Ибн Синолар, Улуғбеклар, Навоий ва Бобурларни тарбиялаб берадиган муҳит ва шароитларни яратишимиз керак. Бунда, аввало, таълим ва тарбияни ривожлантириш, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, илм-фан ва инновацияларни тараққий эттириш миллий ғоямизнинг асосий устунлари бўлиб хизмат қилиши лозим. Ушбу мақсад йўлида ёшларимиз ўз олдига катта марраларни қўйиб, уларга эришишлари учун кенг имкониятлар яратиш ва ҳар томонлама кўмак бериш – барчамиз учун энг устувор вазифа бўлиши зарур. Шундагина фарзандларимиз

халқимизнинг асрий орзу-умидларини рўёбга чиқарадиган буюк ва қудратли кучга айланади”.

Истиқлол ватандошларимиз онги ва тафаккурида қадимий анъаналар ва кадриятларимизни тиклаш имкониятларини очиб берди. Ўзбекистоннинг энг янги тарихида янги жамиятга ўтиш даврида сиёсий ислохотларнинг амалга оширилиши ва Ўзбекистонда ҳуқуқий демократик давлатни қуриш, фуқаролик жамиятини шакллантириш, мамлакатимизда ижтимоий сиёсий барқарорликни таъминлаш, иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш, маънавий руҳий миллий кадриятларнинг тикланишига доир масалалар худди шу янги босқичнинг мазмун ва моҳиятини ифодалайди. Бу борадаги ишларни янада кучайтириш, мустаҳкамлаш ва такомиллаштириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси таълим тўғрисидаги қонунининг қабул қилиниши катта аҳамиятга эгадир. Унинг 4-модда. Таълим соҳасидаги асосий принципларида - аълим ва тарбияга миллий ҳамда умуминсоний кадриятларнинг сингдирилганлиги; таълим ва тарбиянинг инсонпарварлик, демократик хусусияти; таълимнинг узлуксизлиги ва изчиллиги; таълим тизимининг дунёвий хусусиятга эгаллиги; билимлилик, қобилиятлилилик ва истеъдоднинг рағбатлантирилиши; таълим тизимида давлат ва жамоат бошқарувининг уйғунлиги; таълим фаолияти соҳасидаги очиқлик ва шаффофлик каби кўпгина муҳим жиҳатлар акс эттирилган. Шунингдек, 36 - модда. “Таълим соҳасидаги экспериментал ва инновацион фаолият таълимни модернизация қилиш мақсадида амалга оширилади ҳамда янги таълим технологиялари ва ресурсларини ишлаб чиқишга, уларни синовдан ўтказишга ҳамда таълим жараёнига жорий этишга қаратилган”. дейилади.

Бугунги кунда таълим сифатини юқори босқичга кўтариш ҳамда мавжуд муаммоларни ўз вақтида ҳал этиш талаб этилмоқда. Ўқув жараёнини ташкил этиш соҳасида ёўларнинг таълим олишида кучли мотивацияни шакллантириш педагогларнинг методик таъминотини яхшилаш муҳим ҳисобланади. Узлуксиз таълим тизимининг инновацион ривожлантириш, илғор халқаро тажриба ва жамиятнинг замонавий талабларига мувофиқ сифатли таълим олиш имкониятларини яратиш, таълим бозорида ва умуман мамлакатда ёшларнинг

рақобатбардошлик даражасини ривожлантириш асосида мамлакатимизнинг янгиланишини изчил давом эттириш-давр талабидир. Бунда айнан ҳозирги техник ва технологик янгиланиш йўлида муҳим устувор лойиҳаларни амалга ошириш бўйича ижодкор ёшларимизнинг фаол иштироки муҳим аҳамиятга эгадир. Таълим муассасалари ўқув-тарбия жараёнини самарали ташкил этиш мақсадида янгича ёндашувларга асосланган илмий-амалий тавсифдаги изланишлар йўналишида замонавий таълим технологиялардан фодаланишни кучайтириш орқали ўқитиш методикасини такомиллаштириш, таълим-тарбия жараёнига индивидуаллаштириш тамойилларини босқичма-босқич татбиқ этишни муваффақиятли амалга ошириш зарур.

Ёшларнинг илмий- ижодий, мустақил амалий фаолияти уларнинг янги ҳаёт ва жамият қурилишининг фаол иштирокчиларига айлантириш учун хизмат қилади. Ёшларимизнинг ҳар бири ўзи яшаётган жамияти, давлатининг бош ғоясини аниқ тасаввур этиши, билиши ва мустақил фаолият кўрсата олиши керак. Ана шундагина энг буюк мақсадларимиз ифодаси бўлган ғоялар уларнинг онги ва қалбидан жой олади, ишонч эътиқодига айланади. Инсонда эътиқод мустаҳкам бўлсагина у албатта ғоя, эзгу мақсад йўлидан чекинмайди. Бугунги ёшларимизни эзгуликка чорлаш, мустақил ижодий фикр юритишга ўргатиш, уларни ғоявий жиҳатдан вояга етишига имкон беради. Бу эса ўз ўрнида адолатли фуқаролик жамиятни барпо этишнинг асосий шarti ҳисобланади. Энг муҳими ёшларимизнинг эзгу фикр, ғоя ва амаллари уларнинг ёвуз фикр, тажоввузкор ғоянинг ҳар қандай кўринишига нисбатан ғоявий иммунитетини мустаҳкамлайди ҳамда эзгу, бунёдкор ғоялар билан яшашга, ўз фаолиятларини эркин фаровон ҳаётга йўналтира олишига кенг йўл очади. Ёшларимизнинг миллий мустақиллигимизни ривожлантириш йўлида фидойи бўлиши учун уларнинг онги ва тафаккури ривожига ижобий таъсир кўрсатиш, фикр ва қарашлари хилма хиллигига эришиш, эркин мустақил фикр юритишини шакллантириш бугунги кун таълим тарбия тизимида устувор мавқени эгаллайдики, бу мамлакат келажагига ишонч билан қараш туйғусини тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади. Энг муҳими ягона Ватан бахт саодати

йулида масъулият сезиб ўқиш, ишлаш ва яшашга имконият яратилади. Бу йўналишда айнан ўзбек халқи орзу – интилишларини рўёбга чиқарадиган буюк куч – ёшлардир. Миллий ва умуминсоний кадрятлар руҳида тарбия топган ёшларимиз замонавий демократик жамият куриш йўлида кенг қўламли ва мураккаб вазифаларни ҳал этишга кодир. Шунга кўра, ҳар жиҳатдан мукамал ривожланган инсонни тарбиялаш, янги авлодни вояга етказиш орқали буюк мақсадларимиз, эзгу ниятларимизга эришишимиз йўлида таълим - тарбия жараёнига янги педагогик технологияларни кенг қамровли ҳолатда олиб кириш ва ундан самарали фойдаланиш энг муҳим вазифалардан ҳисобланади. Таълим жараёнида “Интерфаол” усул воситасида ўрганилаётган мавзу бўйича қўйилган масала ва муаммолар ечими ижодий изланиш асосида ижобий натижаларни беради. Ҳар қайси дарс жараёнида қўлланилган илғор педагогик технологиялар ёшларнинг таълим-тарбия жараёнига нисбатан қизиқишини тарбиялайди, уларнинг меҳр- муҳаббат туйғусини уйғотади, мустақил ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантиради ҳамда ҳар томонлама етук, билимли, маънавиятли, баркамол ватанпарвар шахс сифатида тарбияланишига ёрдам беради. Шунга кўра, таълим тарбия самарадорлигини ошириш орқали ёшлар ижодий фаолияти, тафаккур тарзи, эркин фикр юритиши ва дунёқарашини шакллантиришга ҳамда ўқитувчиларнинг илғор педагогик технологиялар бўйича назарий ва амалий билимларини такомиллаштириш талаб этилади. Таълим тизимини модернизациялаш ва интеграциялаш жараёнларига хос хусусиятларига кўра, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиёти шароитида кучли демократик ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини барпо этиш йўлида ҳаётимизнинг ҳамма томонларини модернизациялашга нисбатан бўлаётган эътибор янада кучаймоқда. Хусусан, ижтимоий- иқтисодий жараёнларни қонунга таянган ҳолда оқилона самарали бошқариш, илғор замонавий технологиялар асосида рақобатга асосланган бозор муҳитини яратиш зарурдир.

Модернизациялаштиришнинг ўзига хос хусусияти шундаки, у мужассамланган тавсифга эга бўлиб, ҳаётимизнинг ҳамма жиҳатлари ва жабҳаларини қамраб олади ва ижобий ўзгаришларни содир этади.

Модернизациялаштириш давомийликка хос бўлиб, кенг қамровли узлуксиз жараён бўлиб, у ҳар бир ривожланиш босқичида вазифаларига кўра янгилашиб боради ва унинг мақсади иқтисодий ривожланишни таъминлаш ва у орқали аҳолининг турмуш даражаси ва сифатини оширишдир. Шунга кўра, модернизациялаштиришнинг самарали амалга оширилиши иқтисодий ривожланиш динамикасида ижобий ўзгаришларни содир этади. Модернизациялаштиришда аввало инсон билими ва савиясини ошириш, дунёқараш ва тафаккурини ўзгартириш асосий вазифалардан бири ҳисобланади. Бунда инсоннинг касбий маҳорати, тўплаган билими, тажрибаси, соғлиги, психологик мотивлари, қобилияти, шахсий фазилатларига алоҳида эътибор бериладики, бу уларнинг самарали фаолиятини таъминлайди, шахсий ва касбий салоҳиятини оширади. Модернизациялаштириш инсоннинг тўплаган билим захираларига кўра уларнинг онглилиги ва мустақиллиги асосида муваффақиятли кечади, натижада иқтисодий ўсишнинг сифати ортади.

Энг муҳими миллий иқтисодиётни жаҳоннинг ривожланган мамлакатлари тараққиёти даражасига олиб чиқиш, ҳаётимизнинг барча соҳаларини жадал ислоҳ этишга кенг йўл очади. Ўзбекистон танлаб олган йўл халқимиз манфаатларига мос бўлиб, ижтимоий жиҳатдан йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантиришга қаратилгандир. Бу борада иқтисодий масалаларни ижобий ҳал этиш йўллари янада яхши тушуниб олиш ва иқтисодий ўсиш, ривожланишнинг асосий вазифаларини янгича тафаккур билан муваффақиятли амалга оширишга масъулият билан ёндашиш долзарб бўлиб, бу ўз ўрнида иқтисодиётнинг турли соҳаларида бозор механизмларини самарали қўллаш орқали барқарор иқтисодий ўсишга олиб келади. Бунинг учун эса бозор шароитида ишлаш малакасига эга бўлган субъектларнинг иқтисодий, ҳуқуқий жиҳатдан маданиятлилиги, қатъий ишбилармонлиги ижодий изланувчанлиги, пухта билимдонлиги муҳим аҳамиятга эгадир. Маълумки, модернизация – замонавий янгиланиш ҳисобланади. Илм-фан, ишлаб чиқариш технологияларининг ривожланиши яъни модернизацияси туфайлигина жамиятнинг барқарор ривожланиши кафолатланади.

Жамиятни ижтимоий модеренизация қилиш ижтимоий тизимдан очик фукаролик жамиятига айлантиришга етаклайди. Жамиятнинг ижтимоий, иқтисодий ва маданий эҳтиёжларини, унинг малакали кадрларга, шахснинг эса сифатли таълим олишга бўлган талабини қондириш, таълим тизимини барқарор ривожланиши таъминлаш мақсадида мавжуд механизмни барқарор ривожланишини таъминлаш мақсадида –таълим тизимини модеренизация қилишда қўйидаги устувор вазифалар ҳал этилади яъни:

-узлуксиз таълим тизимида янги сифат кўрсаткичларига эршиш;

- таълим тизими ходимларининг касбий компетентлигини ривожлантириш;

-узлуксиз таълим тизимида самарали меъерий-ҳуқуқий ва ташкилий – иқтисодий механизмларини шакллантириш;

-ўқитишнинг мавжуд ва янги технологик шакллариини ўзаро мувофиқлаштириш;

-мавжуд электрон ахборот-таълим ресурсларини мукамаллаштириш. Умуман олганда, таълим тизимини модеренизация қилишдан кўзланган мақсад, шахснинг таълим марказида бўлиб, мустақил таълим олишлари, таълим берувчиларнинг ўз соҳасидаги билимларни пухта эгаллаган бўлиши, таълим олувчи ва таълим берувчилар ўртасида энг юқори самарага эришиш ва таълим тизими ривожланган давлатлар қаторига кириши, жамиятимизнинг равнақи учун хизмат қилиши назарда тутилади.

Маълумки, Ўзбекистон танлаб олган йўл халқимиз манфаатларига мос бўлиб, ижтимоий жиҳатдан йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантиришга қаратилгандир. Бу борада иқтисодий масалаларни ижобий ҳал этиш йўлларини янада яхши тушуниб олиш ва иқтисодий ўсиш, ривожланишнинг асосий вазифаларини янги тафаккур билан муваффақиятли амалга оширишга масъулият билан ёндашиш долзарб бўлиб, бу иқтисодиётнинг турли соҳаларида бозор механизмларини самарали қўллаш орқали барқарор иқтисодий ўсишга олиб келади. Бунинг учун эса бозор шароитида ишлаш малакасига эга бўлган субъектларнинг иқтисодий, ҳуқуқий жиҳатдан маданиятлилиги, қатъий ишбилармонлиги ижодий изланувчанлиги, пухта билимдонлиги муҳим

аҳамиятга эгадир. Инсонларнинг бахтли ҳаёт кечириши йўлидаги эзгу ишлари жамиятнинг моддий ва маънавий фаровонлигини оширишга қаратилгандир. Таъкидлаш жоизки, Ўзбекистонда мустақилликнинг илк йилларидан бошлаб мулкдорлар синфини шакллантиришнинг асоси бўлган хусусий тадбиркорлик ва кичик бизнесни ривожлантиришга катта эътибор қаратиб келинмоқда. Бу ўз навбатида аҳоли бандлигининг ва изчил иқтисодий ривожланишнинг муҳим омили ҳамда мамлакатда ижтимоий-сиёсий барқарорликнинг кафолати ва тараққиётни фаол ҳаракатлантирувчи кучдир. Мамлакатимизда рақобат муҳити ишлаб чиқаришни техник ва технологик янгилаш ва модернизация қилиш, жаҳон бозорларига чиқиш йўлида ҳал қилувчи омил бўлиб хизмат қилади. Шунини алоҳида таъкидлаш жоизки, маънавий баркамол инсон ўзининг қилган ишлари, ҳаёт ва турмуш тарзи билан бошқаларнинг ҳавасини уйғотади ҳамда ҳаётда из қолдиради. Энг муҳими, Ўзбекистон тақдири учун масъулият ҳисси ошади. Айниқса, Ватан олдидаги бурчини онгли англаган ҳолда ватанпарвар бўлиб етишади. Ватанпарварлик айтилиши вақтда инсонга янада масъулиятли бўлишни юклайди, уни ижод ва бунёдкорликка, шижоат ва ғайратга рағбатлантиради. Ўз ватанини севиш у билан фахрланиш, унинг бахт-саодати йўлида фаол фаолият кўрсатиш демакдир. Инсон ўз Ватанини севмаса, унга садоқат билан фарзандлик бурчини адо этмаса, у ҳақиқий инсон бўлиши мумкин эмас. Ватанпарварлик инсоннинг энг улуғ, энг олийжаноб ва энг муҳим фазилати, одамийликнинг том маънодаги ифодасидир. Шу боис, “Миллий тикланишдан-миллий юксалиш сари” дастурий ғоя асосида ёшларни она юртга садоқат руҳида тарбиялаш, уларда ташаббускорлик, фидойилик, ахлоқий фазилатларни шакллантириш-ўта шарафли вазифадир. Юртубошимиз ҳақи равишда таъкидлаганларидек: “Билимли авлод буюк келажакнинг, тадбиркор халқ фаровон ҳаётнинг, дўстона ҳамкорлик эса тараққиётнинг кафолатидир”.

Оламни бир бутун кўришни шакллантириш интеграциялашган таълимнинг мақсадини ташкил этади. Интеграцияланган дарсларни режалаштиришда билимлар бирлашади ва дарсларнинг бош мақсади аниқланади. Ўқув материалнинг мазмунида эса боғланишлар ўрнатилади. Интеграция

таълимнинг тизимлилик тамойилини қўллашга имкон беради, мантиқий фикрлашни ривожлантиради, ёшларнинг дунёкараши кенгаяди ва уларнинг пухта билим олиш имконияти пайдо бўлади ҳамда ижодкорлиги фаоллашади. Таълимда интеграция масалаларини муваффақиятли ҳал этишда куйидаги жиҳатларга жиддий эътибор бериш зарур ҳисобланади.

1. Ўқитувчи ва талабаларнинг фанлар интеграцияси бўйича ўзлаштирадиган назарий билим, кўникмаларини кучайтириш ва юқори даражада психологик-педагогик тайёргарлик орқали илмий-методик жиҳатдан самарадорликка эришиш.

2. Ўқитувчиларнинг фанлар интеграциясини амалга оширишининг дидактик асосларини яратиш асосида педагогик маҳоратини ошириш, дарс сифатини таъминлаш ва талабалар билиш фаолиятини пухта ташкил этиш орқали уларнинг ижодий имкониятларини кенгайтириш.

3. Узлуксиз таълим тизимида инновацион-интеграцион фаолиятни яхши йўлга қўйиш, фан, таълим ва ишлаб чиқариш ўртасидаги интеграцияни янада ривожлантириш ва мустаҳкамлаш, янги илмий изланишлар йўналишларини белгилаш, татбиқ этиш асосида билимларни фаол ўзлаштириш ва мантиқий фикрлаш мақсадга мувофиқдир. Интеграция ёшларнинг билимларини бир тизимга солади. Интегротив таълим жараёнининг муҳим жиҳати шундаки, унда ёшлар билимларни чуқур тушуниб ўзлаштиради ва маънавий юксалиб борадилар.

Фойдаланилган адабиётлар

1. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРИ УЗЛУКСИЗ МАЪНАВИЙ ТАРБИЯ КОНЦЕПЦИЯСИНИ ТАСДИҚЛАШ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА Тошкент ш., 2019 йил 31 декабрь, 1059-сон.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси 30.12.2020.

3. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ҚОНУНИ ТАЪЛИМ ТЎҒРИСИДА
Қонунчилик палатаси томонидан 2020 йил 19 майда қабул қилинган Сенат
томонидан 2020 йил 7 августда маъқулланган Ўзбекистон Республикасининг
Президенти Ш. МИРЗИЁЕВ Тошкент ш., 2020 йил 23 сентябрь, ЎРҚ-637-сон

4. Миллий тикланишдан миллий юксалиш сари. Ўзбекистон Республикаси
Президенти Шавкат Мирзиёевнинг асарлари ва маърузаларидан олинган
фикрлар. Ёшлар нашриёт уйи. Тошкент-2019. 5-бет.

